

УДК 130.1: 316.33

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.10>

ВІДЧУЖЕННЯ ВІД МОВИ ЯК ФАКТОР РУЙНУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА АНТРОПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Наталія Ковтун

*Житомирський державний університет імені Івана Франка,
кафедра філософії та політології
вул. Велика Бердичівська, 40, 10008, м. Житомир, Україна*

Людмила Шкіль

*Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій,
кафедра публічного управління та адміністрування
вул. Солом'янська, 7, 03110, м. Київ, Україна*

У статті досліджується зв'язок політики русифікації України та лінгвоциду щодо української мови з цілеспрямованою агресією РФ проти української держави. Метою статті є комплексне дослідження форм відчуження від мови як фактору руйнування етнічної і національної ідентичності.

Доведено, що в умовах російської та радянської окупації України імперською метрополією використовувалася цілісний комплекс механізмів, спрямованих на відчуження українців від рідної мови: законодавча заборона української мови, її використання та вивчення; фізичне знищення української творчої інтелігенції та науковців; цілеспрямоване знищення мільйонів носіїв української мови у війнах та голодоморах; розсіювання українців серед інших народів та етносів імперії; репресії та інспірація судових процесів над носіями української мови; системні практики приниження статусу української мови і в ширшому розумінні знеславлення українського народу в культурному і науковому середовищах; фольклоризація української мови; нав'язування сприйняття української мови як селянської, мужицької, колгоспної, наріччя російської, діалекту польської; зведення української мови до примітивного українсько-російського суржику; відверте комедійне глузування й принизливе пародіювання усього українського, насамперед, українських пісень та ін.

Запропоновано низку заходів, які, можуть сприяти подоланню відчуження громадян України від української мови: чітке виконання законодавства України про засади функціонування української мови; подолання наслідків русифікації та лінгвоциду української мови за допомогою наукових і просвітницьких заходів; введення питання відродження української мови як основи національної ідентичності у площину антиколоніального і постколоніального дискурсу; пропагування концепту української політичної нації, яка об'єднує усіх громадян України, незалежно від расового, етнічного, національного чи соціального походження; широке використання механізмів «м'якої сили» для популяризації української мови як в Україні, так і за її межами.

Ключові слова: відчуження, відчуження від мови, русифікація, лінгвоцид, геноцид, національна ідентичність, російсько-українська війна.

Вступ. З початком російсько-української війни фактично закінчився черговий етап демократизації у розвитку людства і розпочався період реального ренесансу автократій і тираній, ключовим засобом зовнішньої і внутрішньої політики яких є право сили. З початком російсько-української війни були фактично зруйновані засади міжнародного права, а наддержавні міжнародні організації (ООН, ОБСЄ, ПАРЄ, НАТО та ін.) виявили свою цілковиту неієдздатність. В цих умовах активізуються не лише акти насильства та агресії, властиві для воєн і терористичних актів, а й упроваджуються геноцидні практики з боку

держав-агресорів щодо знищення етносів, націй або релігійних груп. Промовистим прикладом такої політики став геноцид РФ щодо українців, що супроводжуються їх масовим фізичним знищенням і катуванням, викраденням дітей, практиками заміщення населення і системним руйнуванням проявів української ідентичності, зокрема мовної.

Актуальність дослідження проблематики відчуження від мови як основи руйнування національної ідентичності пов'язана з тим, що відсторонення від мови є складовою геноцидних практик агресорів щодо завойованих народів на шляху їх денационалізації і підкорення. У контексті цього затребуваними залишаються дослідження В. Лизанчука, присвячені аналізу співвідношення актів геноциду, етноциду і лінгвоциду українського народу [1]. Сутнісні характеристики лінгвоциду як складової геноцидних практик досліджуються у напрацюваннях Я. Радевича-Винницького [2]. Визначний внесок у дослідження практик переслідування української мови через її дискредитацію та упослідження здійснила Л. Масенко [3]. Натомість дослідження ролі мови у практиках етнічної і національної ідентифікації були здійснені на основі монографії М. Козловця і Н. Ковтун «Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації» [4] та досліджень Дж. Звіслера «Лінгвоциди та ідентичність: дослідження корінної ідентичності за участю кількох поколінь» та «Лінгвістичний геноцид чи лінгвоцид?» [5]. Проблематика функціонування української мови у її співвідношенні з ідентифікаційними практиками в умовах російсько-української війни відображена у працях С. Гриценко [6] та Н. Безсмертної [7]. Важливі аспекти зміни мовних ідентифікаційних практик українців в умовах війни у контексті постколоніального дискурсу відображені у роботах В. Кебуладзе [8]. Утім, незважаючи на значну зацікавленість дослідників означеною проблематикою, системне дослідження процесів відчуження від мови як складової руйнування національної ідентичності в українській науковій парадигмі відсутнє.

Мета статті – комплексне дослідження форм відчуження від мови як фактору руйнування етнічної і національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Різні форми соціального відчуження пов'язані з цілеспрямованою або стихійною втратою сутнісних соціальних характеристик людини. Маркер мовної приналежності і його втрата є ключовою умовою знищення етнічної і національної ідентичності. Для позначення цих процесів використовують поняття «лінгвоцид» у розумінні цілеспрямованого знищення мови. За своєю сутністю, як наголошує Я. Радевич-Винницький, лінгвоцид є «однією з форм етноциду – винародовлення, тобто позбавлення етносу його етнічної своєрідності, питомих етнічних прикмет, самосвідомості» [2]. У європейській традиції лінгвоцид співвідноситься з такими феноменами, як латинізація, германізація, русифікація, полонізація та ін. У більш широкому розумінні лінгвоцид є однією з форм геноцидних практик щодо знищення ключового маркера етнічної або національної ідентичності, який втілюється у цілеспрямованій політиці заборони мови або створення умов для упослідження, дискримінації мов одних етносів і народів та системного заохочення і просування мов колонізаторів.

Поряд з правовими заборонами і соціокультурною дискримінацією мови, складовою лінгвоциду є цілеспрямоване знищення творчої інтелігенції та науковців, які є носіями певної мови. Прикладом такої політики є планомірне знищення сотень і тисяч українських поетів, письменників, мовознавців і літературознавців у радянську добу, що знайшло відображення у понятті «розстріляне відродження». Іншим механізмом лінгвоциду є безпосереднє знищення або розсіювання носіїв мови. Голодомор в Україні 1932-1933 років став одним з найбільших цілеспрямованих актів знищення мільйонів носіїв української мови. Радянська влада не гребувала й інспірацією судових процесів над носіями української

мови. Прикладом геноцидних практик щодо українців як носіїв мови став вирок закритого судового засідання у 1951 році про розстріл «33 студентів Харківського університету за відмову складати іспити російською мовою». А 800 студентів університету за цим вирокком піддали репресіям [1, с. 158]. За декілька десятиліть в результаті подібних практик Харків став повністю «руським городом». Показовим прикладом розсіювання українців як складової геноцидних практик у радянську добу стали масові розкуркулення українських селян та їх переселення у північні та східні регіони СРСР або примусова мобілізація молодих селян в індустріальні центри УРСР, зокрема на Донбас, які вже були русифікованими.

Окрім грубих заборон української мови (Валуєвський циркуляр (1863), Емський указ (1876), указ Олександра III «Про заборону вживання в офіційних установах української мови та хрещення українськими іменами» (1888), Постанова Пленуму ЦК КПРС про перехід українських шкіл на російську мову викладання (1958), Наказ Міністерства освіти СРСР про написання і захист усіх дисертацій лише російською мовою (1970) та ін.), російські імперіалісти використовували й набагато більш результативні і розтягнуті у часі способи відчуження українців від рідної мови. Зокрема, вельми ефективним засобом лінгвоциду української мови у радянський період окупації України стало системне приниження її статусу і в ширшому розумінні знеславлення українського народу в культурному і науковому середовищах. Внаслідок цього «за українською мовою закріплювали стереотипи селянської, мужицької, колгоспної, нарчічя російської, діалекту польської, непридатної для науки, освіти, мистецтва, військової справи, спорту» [2]. А фрагментарне використання української мови у середовищі російських колонізаторів набувало переважно іронічно-зневажливого характеру. При цьому на рівні офіційних культурних заходів в УРСР домінувала спотворено-зневажлива практика фольклоризації всього українського і формувалася руйнівна для української культурної традиції феномен «шароварщини».

З 1933 року після нетривалого періоду «українізації» («коренізації») комуністичний режим почав активно дискредитувати та упосліджувати українську мову лише як народну, селянську, примітивну і вивищувати російську мову як мову «високої культури» і науки. У таких ганебних практиках брали активну участь і радянські драматурги. Показовою у цьому контексті є п'єса О. Корнійчука «В степах України» (1940). Всі українці у п'єсі зображені як носії примітивного українсько-російського суржику. Наприклад, головні герої п'єси – і носій прогресизму, голова колгоспу Часник, і регресист, голова колгоспу Галушка, і їх дружини, Палажка та Параска, і навіть сільський міліціонер – усі говорять українсько-російським суржиком. У театрах УРСР ця п'єса багато десятиліть була надзвичайно популярною, формуючи у десятків тисяч глядачів стійке уявлення про вторинність, недолугість і непотрібність української мови на фоні російської. Не можна сказати, що вплив цих наративів остаточно нівельований і відійшов у далеке минуле, адже подібні п'єси вільно викладаються на сучасних Інтернет-платформах, цікавих, насамперед, для молоді. Так, на платформі Tiktok є десятки тисяч переглядів театральної постановки 1952 року за п'єсою «В степах України». Цікавим є й те, що ця постановка викладена у жовтні 2024 року зашифрованим юзером під промовистим нікнеймом «taginagema2 Шкварка» [9].

Ще більш ефективною радянська політика дискримінації і знеславлення української мови стала з поширенням телебачення, яке охоплювало багатомільйонну аудиторію. Промовистою у контексті цього стала діяльність дуже популярного у 50-70-ті роки ХХ століття комедійного дуету Штепселя і Тарапуньки (Юхима Березіна і Юрія Тимошенка). Хоча з самого початку дует задумувався як двомовний, ця двомовність була далеко не паритетною. Штепсель говорив добре інтонованою літературною російською мовою, а Тарапунька – українсько-російським суржиком, який мав продемонструвати і ствердити у суспільній свідомості недолугість і комічність української мови.

За слухним твердженням Л. Масенко, у такому дуєті у свідомість масового споживача «ненав'язливо» вписувалося сприйняття української мови як неправильної, невідповідної нормам, а «російської як норми спілкування». Суржик у мовленні Тарапуньки мав закріпити сприйняття української мови як комічної і недолугої, «порівняно з розвинутою повноструктурною російською» [3, с. 117]. Зауважимо, що цей дискримінаційний імперський наратив щодо української мови ефективно закріплювався у свідомості глядача через задіяння вкрай позитивної для людини емоції – сміху і радості.

У комедійній парі Штепсель-Тарапунька, на думку Л. Масенко, «суржикомовний партнер постає в образі відсталого неосвіченого провінціала, нездатного адекватно сприймати сучасне міське життя, науковий прогрес з його технічними новачками». Його опонентом є російськомовний партнер, добре освічена міська людини, обізнана з найновішими науковими досягненнями [3, с. 118]. Виразним втіленням недолугості і відсталості українця Тарапуньки, за сценарієм виступів дуєту, стає його принципова нездатність вимовляти складні, наукоємні слова іншомовного походження.

Ще одним механізмом формування статусу підпорядкованості української мови є принципова поведінкова підпорядкованість Тарапуньки російськомовному Штепселю. При цьому «... рольовий розподіл партнерів відбувався за опозицією розумний – недоумкуватий, яка відтак накладалася на протиставлення вправний мовець – недорікуватий мовець. Несамостійність українськомовного (точніше – суржикомовного) персонажа підкреслено вже в назві одного з фільмів – «Штепсель женит Тарапуньку»» [3, с. 120]. Іронічний і комедійний ефект досягається при цьому через експлуатацію образу допомоги серйозного, освіченого і розважливого носія російської мови своєму простакуватому і довірливому, суржикомовному візаві, Тарапуньці.

У вже згаданому фільмі «Штепсель женит Тарапуньку» активно використовується ще один механізм маргіналізації української ідентичності – відверте глузування й принизливе пародіювання українських пісень. Нагадаємо, що українські народні пісні за своєю кількістю, змістовним і музичним багатством є беззаперечною частиною світової культурної спадщини. Натомість в діалогах Штепселя і Тарапуньки перманентно продукується глузування і знущання з «несучасних» українських пісень. Вкрай цинічним є й те, що автори пародіювання вкладають зневажливі наративи переважно у уста українця Тарапуньки. Красномовними прикладами цього є слова з приспівів дуєту: «Сдала їм під дачу кануру собачу», «Бо сорочки вишивали дочки, фраки ті паршиві шили в індпошиві», «Їдем до Лондону випить самогону» [3, с. 120]. Ще більша контрастність цих примітивних і вульгарних приспівів досягається тим, що Штепсель без жодних пародіювань і глузувань над їх текстом виконує російські народні пісні, як-от «Ой полным-полна коробушка».

Зневаження української мови через діяльність означеного дуєту поширювалася не стільки на суспільний простір УРСР, а й на загальноімперське радянське телебачення. За декілька десятиліть подібної інформаційної і культурної політики образ «недолугого україномовного хохла» став домінуючим у радянській «культурі». З самого дитинства у такому інформаційному просторі українець мав з самого початку дискримінаційний для рідної мови вибір: або залишатись україномовними і не мати жодного шансу на кар'єрне зростання і особистісну самореалізацію, або відчужитись від української мови, стати манкуртом, сприйнявши «вищу» російську радянську ідентичність. Внаслідок цього найбільшми гнобителями української мови у період начебто «вегетаріанського» застою були зросійщені українці Л. Брежнев і В. Шербицький. А катами українського народу та ініціаторами геноцидних практик щодо українців в умовах сучасної російсько-української війни стали вихідці з України з цілком українськими прізвищами – В. Матвієнко і Д. Козак.

Успішність політики дискримінації і відчуження української мови засобами масової радянської культури засвідчує домінування російської мови в українському культурному просторі і в період незалежності. Практично увесь радіо- і телепростір України до російсько-української війни перебував під впливом російської мови. На радіо домінувала російська музика, на телебаченні – російські програми або російські продюсери, в театрах і кіно – російські або російськомовні артисти. Але й самі українські артисти часто створювали російськомовний або пародійно зневажливий україномовний контент з перспективою «завоювання» російської аудиторії. Показовими у цьому контексті є розважальні телевізійні програми 2000-х років з участю Верки Сердючки, персонажу, створеного обдарованим актором Андрієм Данилком. Початок популярності актора пов'язують з виходом у 1997 році розважальної програми «СВ-шоу». В ній Андрій Данилко в образі екстравагантної жінки-провідниці, яка говорить суржилом, спілкувався з запрошеними російськомовними гостями.

Принизливий для української мови вплив сценок, розіграних у «СВ-шоу», полягав за слушним твердженням Л. Масенко, у тому, що «Сердючка імітувала, «передражнявала» провінціалок, які говорять скаліченим українсько-російським гібридом, тоді як «здорову» мовну норму представляли її російськомовні партнери по комунікації, до того ж вищі за соціальним статусом» [3, с. 135]. В такій реальності на упослідженість всього українського вказувало і те, що провідниця-українка мала обслуговувати чергового «високого» гостя з Московії. Тому й не дивно, що саме образ Верки Сердючки так прийшовся до вподоби росіянам і набув на території країни-агресорки набагато більшої популярності, ніж в Україні. А сама Верка Сердючка з дозволу і за сприяння тогочасної української влади представляла Україну на телевізійному конкурсі «Євробачення», презентуючи цей принизливий для українців образ на гальноєвропейський контекст.

Російським імперіалістам був дуже зрозумілим і приємним образ відсталих, упосліджених, примітивних українців, які завжди будуть їх обслуговувати. Власне цим жахливим дисонансом між вигадкою, симулякром про образ зрадливих і примітивних українців у російській суспільній свідомості і реальністю пояснюється надія російських політичних еліт, що напад на Україну закінчиться за три дні її повною капітуляцією.

Незважаючи на провал таких надій досі РФ як країна-агресор і її очільники ставлять вимогу введення російської мови як державної та скасування в Україні усіх законів, які її обмежують, як умови не просто закінчення війни, а лише перемир'я. Ці вимоги ставилися російською делегацією 10 березня 2022 року у Стамбулі. За три роки кривавої війни нічого не змінилося у вимогах росіян 06 грудня 2024 року в інтерв'ю Т. Карлсону, очільник МЗС РФ С. Лавров вчоргове заявив, що Україна має, окрім втрати територій, відмінити законодавство, яке обмежує «російську мову, російські медіа, російську культуру, Українську православну церкву» [10].

Два десятиліття після здобуття незалежності як російські спецслужби, так і деякі українські політичні сили, і необов'язково проросійські, успішно використовували мовне питання для дестабілізації українського політичного середовища. Хибний і брехливий наратив про переслідування російськомовних, поряд з міфемами «денацифікації» та «демілітаризації», використовувався диктатором В. Путіним для обґрунтування вторгнення в Україну в лютому 2024 року. Утім, як засвідчують результати опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) «Динаміка ставлення до статусу російської мови в Україні» (2023), 84 % українців загалом і 81 % серед російськомовних українців вважали, що утисків російськомовного населення в Україні немає [11].

Але дотепер для дестабілізації українського суспільства в інформаційний простір України на рівні російських ПСГО перманентно викидаються вигідні для країни-агресорки

нарлативи: «мовне питання зараз не на часі, бо у нас війна; російськомовні воїни також воюють у ЗСУ; не потрібно тиснути на російськомовних; мовне питання розхитусь українське суспільство всередині країни тощо» [7, с. 11]. У контексті цього важко не погодитись з думкою Н. Безсмертної, що «лише на носіїв російської мови можуть подіяти інші інструменти російської «м'якої сили» – культура та пропаганда» [7, с. 10]. Збереження російської мови в Україні і відчуження громадян України від мови української є ключовим завданням країни-агресора. У зв'язку з цим громадянам України, насамперед російськомовним, слід усвідомлювати, що допоки в Україні є значуща присутність російської мови російські імперіалісти будуть прагнути до знищення української держави і української ідентичності. І найжахливішим у сучасній російській агресії проти України є саме те, що її жертвами стали, насамперед, жителі російськомовних регіонів сходу та півдня нашої держави. В одному Маріуполі, місті, яке піддалося тотальному знищенню, росіянами було вбито десятки тисяч російськомовних українців.

Заперечення всього російського в українській суспільно-політичній думці прямо спровоковані щоденними масовими вбивствами українців росіянами, актами геноциду, звалтувань і катувань. Зважаючи на це, в умовах війни мова йде про задоволення базової потреби громадян України в безпеці. І опір всьому російському постає цілком адекватною реакцією українців на загрозу власному життю. Натомість патологічною і загрозовою самому фізичному існуванню громадян України є будь-які інтенції щодо необхідності врахування інтересів російських імперіалістів. Водночас в умовах війни український соціум не має права впадати в екзальтовану ненависть до російської мови. Всю свою енергію слід вкладати в плекання української мови і культури, у чітку сегрегацію щодо споживання інформаційних ресурсів за критерієм їх залученості/незалученості до проросійської пропаганди. При цьому українці мають з розумінням ставитись до російськомовних громадян держави, більшість з яких є патріотами України, які потребують допомоги на шляху вивчення української мови.

Висновки. Відчуження від мови як складова цілеспрямованого руйнування національної ідентичності українців в умовах російського (радянського) колоніалізму здійснювалося через задіяння цілісного комплексу механізмів, яких належить: законодавча заборона української мови, її використання та вивчання; фізичне знищення творчої інтелігенції та науковців, які є носіями мови; цілеспрямоване знищення мільйонів носіїв української мови у війнах та голодоморах; розсіювання українців в умовах імперії серед інших народів та етносів; репресії та інспірація судових процесів над носіями української мови; системні практики приниження статусу української мови і в ширшому розумінні знеславлення українського народу в культурному і науковому середовищах; фольклоризація української мови; нав'язування сприйняття української мови як селянської, мужицької, колгоспної, наріччя російської, діалекту польської; зведення української мови до примітивного українсько-російського суржику; відверте комедійне глузування й принизливе пародіювання усього українського, насамперед, українських пісень та ін.

В умовах російсько-української війни саме присутність російської мови і упослідження української в усіх сферах соціального буття на сході і півдні України було і залишається гарантією для росії відсутності опору з боку громадян України під час окупації. Для цього декілька десятиліть перед агресією щодо України російська влада вкладала мільярди доларів у поширення і домінування російської мови, продукуючи у різний спосіб ностальгію серед українців за радянським русифікованим минулим та витворюючи новітні міфи про імперську «велич» російської метрополії. Окремою складовою цієї політики була активація проросійських агентів з-поміж українських політиків і державних чиновників, які продукували вигідні для країни-агресорки статті в українському законодавстві про мову.

У протистоянні з російським імперіалізмом і шовінізмом збереження української мови є одним з ключових чинників збереження української ідентичності та національної безпеки. Виходячи з цього можна виділити ряд заходів, які, на нашу думку, мають сприяти подоланню відчуження громадян України від української мови: чітке виконання законодавства України про засади функціонування української мови; подолання наслідків русифікації та лінгвоциду української мови за допомогою наукових і просвітницьких заходів; введення питання відродження української мови як основи національної ідентичності у площину антиколоніального і постколоніального дискурсу; пропагування концепту української політичної нації, яка об'єднує усіх громадян України, незалежно від расового, етнічного, національного чи соціального походження; широке використання механізмів «м'якої сили» для популяризації української мови як в Україні, так і за її межами.

Список використаної літератури

1. Лизанчук В. В. Геноцид, етноцид, лінгвоцид української нації: хроніка. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. 258 с.
2. Лінгвоцид / Я. К. Радевич-Винницький. Енциклопедія Сучасної України. Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-55514> (Дата перегляду: 20.12.2024).
3. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. Друге вид. зі змінами і доповненнями. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 202 с.
4. Козловець М. А., Ковтун Н. М. Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації: Монографія. Київ: ПАРАПАН, 2010. 348 с.
5. Zwisler J. J. Linguicide and identity: A multi-generational study in indigenous identity. Diss. Thesis. Melbourne: Monash University, 2015. URL: https://scholar.google.com/scholar?cluster=12763364981558875170&hl=en&as_sdt=2005&scioldt=0,5 (Дата перегляду: 13.12.2024); Zwisler, J. Linguistic genocide or linguicide? : A discussion of terminology in forced language loss. Apples: *Journal of Applied Language Studies*. 2021. 15(2). P. 43-47. <https://doi.org/10.47862/apples.103419>
6. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2022. 2(32). С. 9–13. <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02>
7. Безсмертна Н. Функціонування української мови в умовах повномасштабної агресії Росії проти України. *Українознавчий альманах*. 2022. № 30. С. 8-16. <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.1>
8. Кебуладзе Вахтанг. Що сталося з російською мовою в Україні. 12 грудня 2024. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/rosiyska-mova-v-ukrajini-filosof-rozpoviv-chomu-rosiysku-movu-ne-spriyamayut-pozitivno-50473858.html> (Дата перегляду: 16.01.2025).
9. В степах України. Театральна постановка 1952 року. URL: <https://www.tiktok.com/@marinagama2/video/7429771363927231750> (Дата перегляду: 21.01.2025).
10. Ніякого НАТО і втрата територій: Лавров у інтерв'ю Карлсону назвав умови РФ завершення війни. *Радіо Свобода*. 06 грудня 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lavrov-umovy-perehovory/33228806.html> (Дата перегляду: 17.12.2024).
11. Динаміка ставлення до статусу російської мови в Україні. *КМІС*. 12.03.2024. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1385&page=1> (Дата перегляду: 09.01.2025).

ALIENATION FROM LANGUAGE AS A FACTOR OF IDENTITY DESTRUCTION: THEORETICAL, METHODOLOGICAL AND ANTHROPOLOGICAL ASPECTS

Natalia Kovtun

*Zhytomyr Ivan Franko State University,
Department of Philosophy and Political Science
Velyka Berdychivska str., 40, 10008, Zhytomyr, Ukraine*

Lyudmila Shkil

*State University of Information and Communication Technologies
Department of management and business modeling
Velyka Berdychivska str., 40, 10008, Zhytomyr, Ukraine*

The article examines the relationship between the policy of russification of Ukraine and linguistic violence against the Ukrainian language and the targeted aggression of the Russian Federation against the Ukrainian state. The purpose of the article is to provide a comprehensive study of the forms of alienation from the language as a factor in the destruction of ethnic and national identity.

It is proved that in the conditions of the Russian and Soviet occupation of Ukraine, the imperial metropolis used a whole range of mechanisms aimed at alienating Ukrainians from their native language: a legislative ban on the Ukrainian language, its use and study; physical destruction of Ukrainian creative intellectuals and scientists; targeted destruction of millions of Ukrainian language speakers in wars and famines; dispersion of Ukrainians among other peoples and ethnic groups of the empire; repression and inspiration of trials against speakers of the Ukrainian language; systemic practices of humiliating the status of the Ukrainian language and, in a broader sense, the denigration of the Ukrainian people in the cultural and scientific environment; folklorization of the Ukrainian language; imposing the perception of the Ukrainian language as a peasant, man's, collective farm language, a dialect of Russian, a dialect of Polish; reducing the Ukrainian language to a primitive Ukrainian-Russian surzhik; outright comedic mockery and humiliating parody of everything Ukrainian, especially Ukrainian songs, etc.

The author proposes a number of measures that should help overcome the alienation of Ukrainian citizens from the Ukrainian language: strict implementation of the legislation of Ukraine on the principles of functioning of the Ukrainian language; overcoming the consequences of russification and linguistic genocide of the Ukrainian language through scientific and educational activities; introducing the issue of revival of the Ukrainian language as the basis of national identity into the plane of anti-colonial and postcolonial discourse; promoting the concept of the Ukrainian political nation, which unites all citizens of Ukraine, regardless of race.

Key words: alienation, alienation from the language, russification, linguistic genocide, genocide, national identity, Russian-Ukrainian war.